

Jan Łysek

Zagrożenie niekontrolowanego korzystania z Internetu przez dzieci

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (42-43), 189-209

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan ŁYSEK

.....

Zagrożenie niekontrolowanego korzystania z Internetu przez dzieci

Wprowadzenie

Korzystanie z Internetu może być pozytywne i negatywne. Powszechnie wiadomo o korzyściach wynikających z korzystania z Internetu. O zagrożeniach wynikających z niekontrolowanego korzystania z Internetu mówi się ciągle za mało i ogólna wiedza na ten temat jest wysoce niezadawalająca. Problematyka nabiera szczególnego znaczenia, gdy mamy na uwadze dzieci¹.

Często nie zdajemy sobie sprawy z tego, jakie zagrożenia może nieść ze sobą Internet. Mimo że słyszymy o pewnych niebezpieczeństwach, wydaje nam się, że nas one nie dotyczą. Jednak należy podchodzić z rozwagą do treści zawartych w Sieci, zwłaszcza gdy korzystają z niej najmłodszy internauci.

Do najpowszechniejszych zagrożeń, na jakie narażone jest młode pokolenie internautów, należy zaliczyć:

- dostęp do treści pornograficznych,
- kontakt z materiałami epatującymi przemocą,
- kontakt z pedofilami,
- uzależnienie od Internetu,
- kontakt z internetowymi oszustwami,
- nieświadome uczestnictwo w działaniach niezgodnych z prawem,
- konsekwencje finansowe,
- lekkomyślne udostępnianie informacji obcym osobom².

Zbyt wczesne, nadmierne i niekontrolowane korzystanie z Internetu może wpłynąć negatywnie na:

- rozwijanie umiejętności samokierowania, niezbędnej do wyzwolenia się z uzależnień;
- doskonalenie podstawowych umiejętności porozumiewania się – czytania, pisania i ekspresji werbalnej – w celu funkcjonowania w sferze społecznego krytycyzmu;
- odkrywanie własnych mocnych i słabych stron w celu osiągnięcia założonych celów życiowych;
- realizowanie własnych zamierzeń, któremu znacznie lepiej służy samodzielna twórczość³.

¹ J. Łysek, *Bezpieczeństwo dzieci w Internecie*, „Nauczyciel i Szkoła” 2007, nr 3–4 (36–37).

² *Internet: Między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem*, red. M. Kowalski, Tychy 2008.

Analizując zagrożenia wynikające z powszechnego wykorzystania mediów przez człowieka, w tym komputera oraz Internetu, możemy wyróżnić cztery zasadnicze obszary:

- „zanik humanistycznych wartości, technokratyczny sposób widzenia świata;
- możliwość manipulowania ludźmi, sterowanie ich świadomością;
- trudności w przystosowaniu się do nowych zasad tworzonych w społeczeństwie informacyjnym;
- rozszerzanie się procesów patologicznych związanych z użytkowaniem technologii, np. przemocy w Internecie”⁴.

Warto również wymienić inne zagrożenia i przykłady niebezpiecznych treści, z którymi mogą się zetknąć surfujące w Internecie dzieci:

- *cyberbullying* – to przemoc, która polega na wyzywaniu, ośmieszaniu, szantażowaniu czy rozprzestrzanianiu kompromitujących materiałów w sieci przy użyciu technologii informacyjnych i komunikacyjnych (np. komunikatorów, czatów, stron WWW, blogów, SMS-ów i MMS-ów);
- *grooming* – to uwodzenie dzieci przez osoby dorosłe za pomocą Internetu; do nawiązywania bliskiego kontaktu z dziećmi *cyberłowcy* wykorzystują głównie komunikatory internetowe i czaty; starają się oni nakłonić dzieci do rozmów o seksie, co może być wstępem do dalszego osaczenia i molestowania najmłodszych internautów; dorosły, często udając rówieśnika swojej ofiary, stopniowo zdobywa jej zaufanie, dane osobowe, zdjęcia, namawia dziecko do oglądania pornografii i nalega na spotkania;
- treści propagujące ruchy religijne uznane za sekty;
- treści propagujące anoreksję i bulimię jako styl życia;
- treści nawołujące do samobójstw lub samookaleczeń;
- treści promujące narkotyki i inne używki⁵.

Dostrzeżenie nietypowych zachowań może niekiedy zapobiec niekorzystnym wychowawczo konsekwencjom. Niepokój rodziców lub nauczycieli powinny wzbudzać sytuacje, kiedy dziecko:

- „często opowiada o nowo poznanym przyjacielu, o którym dotychczas nie słyszeliście;
- spędza dużo czasu w Internecie, a każde rozstanie z komputerem powoduje u niego smutek bądź złość;
- zaczyna używać wyrazów nacechowanych negatywnie – określeń związanych pośrednio lub bezpośrednio z przemocą bądź seksem;
- staje się agresywne w stosunku do otoczenia;
- opowiada o swoim nowym idolu – superbohaterze, który np. pokonał wszystkich wrogów;
- jest pogardliwe w stosunku do swoich koleżanek i kolegów, którzy nie korzystają z Internetu;

³ J. Anderson, R. Wilkins, *Żegnaj telewizorku. Jak nauczyć swoją rodzinę rozsądnie korzystać z telewizora, gier komputerowych i Internetu*, Warszawa 2000.

⁴ B. Siemieniecki, *Pedagogika medialna*, Warszawa 2007, s. 213.

⁵ *Internet...*, dz. cyt., s. 37.

- opowiada dziwne, wymyślone, niesamowite historie, w których motywem jest walka lub przemoc;
- zadaje pytania związane ze sferami, które do tej pory nie leżały w kręgu jego zainteresowań (np. pytania związane z erotyką bądź seksem)⁶.

Należy również zwrócić uwagę na negatywny wpływ monitora komputerowego oraz samego komputera na organizm człowieka. Pierwszym zagrożeniem, jakie niesie ze sobą komputer, jest zagrożenie wzroku. Długotrwała praca przed komputerem powoduje zmęczenie wzroku, a samo zmęczenie może mieć różne podłoże. Zależy to od czynników zewnętrznych oraz wewnętrznych. „Wśród czynników wewnętrznych można wyróżnić trzy źródła zmęczenia. Pierwsze to: zmęczenie kontroli, akomodacji, konwergencji, równowagi mięśni ocznych, ruchów sakkadowych. Drugim źródłem jest zmęczenie elementów biorących udział w procesie widzenia, a trzecim – wpływ ogólnego stanu pobudzenia i wyczerpanego wysiłku w czasie pracy. Niekorzystne warunki zewnętrzne to zła jakość monitora, różnice luminacji, odległość między ekranem monitora a klawiaturą oraz niewłaściwe usytuowanie monitora”⁷.

Objawy zmęczenia wzroku można podzielić na:

- wzrokowe (zamazywanie obrazu lub czytanego tekstu),
- oczne (pieczenie, zmęczenie, zaczerwienienie oczu, ból oczu, przeciążenie mięśni ocznych),
- układowe (ból i zawroty głowy, zaburzenia żołądkowe, skurcze mięśni),
- czynnościowe (światłowstręt, niemożność długiego czytania)⁸.

Niekontrolowane i nierozsądne korzystanie z komputera oraz Internetu przez dzieci może również spowodować:

- „pojawienie się wad postawy ciała,
- zmęczenie psychiczne (spowolnienie reakcji, apatia),
- rozdrażnienie jako skutek migotania ekranu oraz promieniowania elektromagnetycznego i pola elektrostatycznego wokół komputera,
- możliwość uzależnienia od gier komputerowych,
- zwiększenie zachowań agresywnych (niektóre gry) oraz zobojętnienie na przemoc,
- napady padaczkowe wyzwolone błyskiem światła ekranu,
- prawdopodobieństwo schorzeń wzroku (ból głowy, mrużenie oczu, zapalenie spojówek),
- rozluźnienie intelektualne, komputerowy styl pracy umysłowej (przeskakiwanie z informacji na informację),
- ograniczenie kontaktów rodzinnych i z rówieśnikami”⁹.

⁶ Tamże, s. 38.

⁷ S. Taboń, *Wpływ komputera na zdrowie ucznia*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 2, s. 21.

⁸ Tamże.

⁹ *Media wobec wielorakich potrzeb dziecka*, red. S. Juszczak, I. Polewczyk, Toruń 2005, s. 101.

Najczęstsze zagrożenia

Zwróćmy zatem uwagę na najczęstsze zagrożenia, które wynikają z niekontrolowanego korzystania z Internetu przez dzieci. Są to:

- niebezpieczne gry komputerowe, czyli *zabawa w zabijanie*,
- niepewne znajomości,
- pedofilia i pornografia dziecięca (ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystywania seksualnego w Internecie),
- uzależnienie od komputera i Internetu.

Niebezpieczne gry komputerowe, czyli *zabawa w zabijanie*

Świat gier komputerowych to anonimowa rozrywka, która przepełniona jest barwami, dźwiękami i emocjami. Różnią się one stopniem skomplikowania akcji, atrakcyjnością treści lub bogactwem grafiki. Wysoki stopień komplikacji gry określa jej wielopoziomowość, liczne przeszkody, a także możliwości ich omięcia i konieczność układania planów taktycznych¹⁰. Z jednej strony gry komputerowe są odbierane jako nowoczesna i bardzo atrakcyjna zabawa, która pozwala przeżyć wiele ciekawych przygód w wirtualnym świecie¹¹. Z drugiej strony ta nowoczesna forma zabawy często przeraża ogromną ilością przemocy i okrucieństwa, który budzi niepokój u wychowawców, psychologów i pedagogów co do negatywnego wpływu tych treści na rozwój młodych graczy¹².

„Badania prowadzone nad przydatnością gier komputerowych jako techniki edukacyjnej pozwalają stwierdzić, że: pobudzają one procesy umysłowe dziecka, skłaniają do myślenia asocjacyjnego, czyli kojarzeniowego, korzystnie wpływają na intuicję i myślenie hipotetyczne, wspomagają koordynację wzrokowo-ruchową, są użytecznym narzędziem nauki, uwalniają od nadmiaru emocji i oferują natychmiastową nagrodę. Tzw. *granie na komputerze* jest bodaj najpopularniejszym zajęciem dzieci, które wymieniają rodzice zapytani o to, co lubi robić w wolnych chwilach ich dziecko, czym się interesuje. Należy pamiętać, że wielu rodziców pod pojęciem grania rozumie wszystkie czynności związane z obsługą komputera czy Internetu. Znajduje to odbicie i uzupełnienie także w wypowiedziach dzieci, które *granie na komputerze* stawiają na pierwszym miejscu jako swoje ulubione zajęcie”¹³.

Dzieci korzystają chętnie z gier komputerowych oraz gier przez Internet, gdyż:

- możliwa jest natychmiastowa nagroda w przypadku osiągnięcia sukcesu, co pozwala natychmiast na kontynuację gry;
- możliwa jest personalizacja, czyli indywidualne traktowanie grającego dziecka;

¹⁰ M. Gajewski, *Niebezpieczne gry komputerowe*, „Wychowawca” 2001, nr 1, s. 16.

¹¹ I. Ulfik-Jaworska, *Komputerowi mordercy. Tendencje konstruktywne i destruktywne u graczy komputerowych*, Lublin 2005.

¹² M. Braun-Gałkowska, I. Ulfik-Jaworska, *Zabawa w zabijanie*, Lublin 2002, s. 12.

¹³ B. Danowski, A. Krupińska, *Dziecko w Sieci*, Gliwice 2007, s. 27–28.

– dostępna jest nagroda, która stanowi istotę gry (ten, kto przejdzie dany etap, zostaje nagrodzony dostępem do wyższego poziomu gry)¹⁴.

Większość gier komputerowych oparta jest na przemocy. Najbardziej brutalne są gry określane przez graczy jako *domopodobne*, strzelaniny lub bijatyki, w których głównym celem jest przemoc i destrukcja. Zadaniem gracza bowiem jest niszczenie, zabijanie i okaleczanie ciała przeciwnika różnymi dostępnymi mu środkami¹⁵.

Do gier zawierających przemoc zalicza się również takie, w których agresja jest środkiem do osiągnięcia celu. Przykładem są gry strategiczne, w których celem jest pokonanie oddziałów wroga (za pomocą walki i działań agresywnych).

Innym rodzajem gier zawierających przemoc są gry RPG (*role-playing games*). „Istota gier RPG polega na odgrywaniu wymyślonych ról w nierzeczywistym świecie stworzonym przez wyobraźnię graczy. Gry RPG tworzą świat o tak wysokim stopniu realności, że odnotowano akty samobójstw i morderstw powodowanych faktem nieumiejętności rozdzielenia rzeczywistości świata od fikcji toczącej się gry”¹⁶.

Wśród gier przygodowych spotkać można również takie, w których użytkownik wciela się w terrorystów, złodziei, gangsterów i dokonuje niezliczonych morderstw oraz zniszczeń. Gry typu wyścigi także mogą zawierać brutalną przemoc. Gracz poruszający się szybkimi samochodami w mieście, rozjeżdżając starszusków, kobiety i dzieci, może otrzymać np. dodatkowe punkty lub paliwo¹⁷.

Dzieci, które korzystają z gier zawierających przemoc i destrukcję stają się bardziej agresywne wobec innych osób. „Wielu młodych komputerowców straciło w sobie takie cechy jak: czułość, cierpliwość, delikatność, troskę o drugiego człowieka, szacunek wobec życia i śmierci. Wychowani są przecież przez komputer, który nie zna takich pojęć. Wirtualna rzeczywistość oferuje im przynajmniej kilka *żyć*, siłę, krew i emocje. Prawo silniejszego staje się jedynym prawem i normą. Świat magii i okultyzmu pozwala kultywować autoreligijne, tajemne misteria, a poprzez to obcować z pewną formą *wirtualnego sacrum*”¹⁸.

Psychologowie i pedagodzy alarmują, że oddziaływanie gier komputerowych jest o wiele silniejsze od oddziaływania przemocy oglądanej w telewizji. Spowodowane jest to tym, że podczas gry użytkownik podlega równoczesnemu oddziaływaniu silnych mechanizmów, które nie występują w telewizji. Szczególnie silny wpływ ma aktywne uczestnictwo w grze komputerowej. „Gracz nie tylko ogląda przemoc, ale przede wszystkim sam jej dokonuje na ekranie komputera przez bohatera, którym kieruje. Samodzielnie podejmuje decyzję o formach tej przemocy (np. czy to będzie to zastrzelenie jednym strzałem, czy też sadystyczne odstrzeliwanie mu kolejnych części ciała)”¹⁹.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ M. Braun-Galkowska, I. Ulfik-Jaworska, *Zabawa...*, dz. cyt., s. 12.

¹⁶ M. Gajewski, *Niebezpieczne gry...*, dz. cyt., s. 17.

¹⁷ M. Braun-Galkowska, I. Ulfik-Jaworska, *Zabawa...*, dz. cyt., s. 13.

¹⁸ M. Gajewski, *Niebezpieczne gry...*, dz. cyt., s. 17.

¹⁹ M. Braun-Galkowska, I. Ulfik-Jaworska, *Zabawa...*, dz. cyt., s. 14.

Kolejnym mechanizmem oddziałującym na graczy jest odwrócenie i znieczulenie na przemoc wskutek wielokrotnego powtarzania aktów agresji i destrukcji (desensytyzacja). „Kiedy podczas gry komputerowej dziecko zamierza po raz pierwszy kogoś zabić czy też uciąć komuś głowę, wówczas jego emocje są najsilniejsze, ponieważ działanie wykonywane po raz pierwszy zawsze wywołuje najsilniejszą reakcję. Kiedy gracz zabija w ten sam sposób po raz tysięczny, staje się to dla niego obojętne emocjonalnie, ponieważ przyzwyczył się do takich działań i są one konieczną umiejętnością potrzebną do przeżycia w brutalnym świecie gier komputerowych”²⁰. Desensytyzacja prowadzi również do odwrócenia, obojętności na tego rodzaju działania także w realnej rzeczywistości.

Innym mechanizmem występującym w grach jest kojarzenie zachowań agresywnych z nagrodą. Gry komputerowe są skonstruowane tak, że poprzez dobre zachowania, najczęściej nie można przejść do kolejnego etapu gry, zło natomiast jest nagradzane. Zabicie kogoś pozwala iść dalej, uzyskać dodatkową broń lub punkty w rozgrywce²¹. Ponadto gry „komputerowe i inne formy gier elektronicznych stanowią namiastkę radosnych kontaktów z przyjaciółmi i sąsiadami. W grach interaktywnych komputer zastępuje prawdziwego kolegę. Tego rodzaju sztuczna przyjaźń dostępna jest po zajęciach szkolnych i podczas weekendów, także za pośrednictwem Internetu. Dzieci mogą uczestniczyć w grach sportowych (nie ruszając się z krzesła), przeżywać przygody, odkrywać skarby, staczać bitwy ze smokami i komunikować się z osobami, których nigdy nie widziały – za pomocą poczty elektronicznej i pogawędek sieciowych”²².

Niepewne znajomości

Nigdy jeszcze nie mieliśmy tak szerokiego dostępu do informacji, intensywnego poczucia bycia mieszkańcami globalnej wioski, powszechnie dostępnego forum wymiany myśli, emocji i artystycznych wizji, a to wszystko dzięki Internetowi.

Nie można jednak przemilczeć istnienia drugiej strony tego medium. Anonimowość informacji i osób prezentujących się w Internecie, łatwość i szybkość komunikacji stwarzają pokusę wykorzystania tego narzędzia do nikczemnych zamiarów. Młodzi ludzie, korzystający z Internetu, narażeni są na uwiedzenie seksualne i psychiczne (wciągnięcie do sekty), na kontakt z przemocą i pornografią, namawianie do narkotyków i innych uzależnień. Dzieci są szczególnie narażone na różnego rodzaju manipulacje i oszustwa. Są łatwymi ofiarami, ponieważ nie mają dostatecznego doświadczenia, są ufne i naiwne, a także, niestety, bardzo często samotne w swoich domach, szkołach i coraz mniej bezpiecznych podwórkach.

²⁰ M. Braun-Galkowska, I. Ulfik-Jaworska, *Zabawa...*, dz. cyt., s. 14.

²¹ Tamże.

²² J. Anderson, R. Wilkins, *Żegnaj telewizorku...*, dz. cyt., s. 43.

„Dzieci mają silną potrzebę posiadania przyjaciela. Realny świat wymaga kompromisu i pewnej dozy konformizmu w budowaniu relacji z rówieśnikami. Oczekiwania wobec innych bywają nadmierne i idealistyczne, a porażki w kontaktach są przeżywane głęboko i boleśnie ranią. Pustkę wynikającą z niepowodzeń w realnym świecie może wypełnić wirtualny przyjaciel. Istnieje ogromna liczba internetowych witryn dla dzieci i młodzieży, gdzie można spotkać innych młodych ludzi, nawiązujących znajomości, oferujących przyjaźń, wspólne spędzanie czasu, rozrywkę, wymianę myśli”²³.

„Komputery oferują namiastkę towarzystwa bez kłótni, negocjacji i konieczności bezpośredniego współdziałania. Z żywym kolegą trzeba grać fair, uwzględniając jego prawa i starając się nawzajem zrozumieć; wiele dzieci woli więc swoich elektronicznych, *sztucznych* przyjaciół”²⁴.

Skoro w świecie realnym mamy wokół siebie przestępców, z pewnością pojawiają się oni również w świecie wirtualnym. Przekonani o anonimowości, jaką w ich przekonaniu zapewnia Internet i poczucie własnej bezkarności, wykorzystując właściwą dziecku naiwność i ufność, będą oni tym chętniej korzystać z sieci.

Pedofile, którzy poszukują kontaktu z dziećmi za pomocą Internetu, mają nieskończenie wiele cierpliwości i umiejętności rozpoznawania niezaspokajanych potrzeb młodych internautów. „Mogą stać się ucieleśnieniem marzeń dziecka poszukującego akceptacji, zrozumienia i bliskości. Są jak idealny starszy brat, który rozumie, wybacza, radzi, wspiera, ma czas i ustawiczną gotowość do kontaktu. Żaden realny rówieśnik nie spełni tych wygórowanych oczekiwań. Dorosły, ukryty pod wirtualną postacią dziecka, potrafi zdiagnozować i zaspokoić psychiczne potrzeby manipulowanej przez siebie ofiary. Ten wirtualny przyjaciel prezentuje się zwykle jako kolega nieco starszy od osaczonego przez siebie dziecka. To sprytna technika, ponieważ dzieciom niezwykle imponuje posiadanie znajomego starszego o 2–3 lata”²⁵.

Bycie nieco starszym uprawnia do bycia przewodnikiem, a nawet autorytetem. Łatwiej jest wtedy zachęcić dziecko do eksperymentowania, wkroczenia na tereny dotąd mu nieznane czy zakazane. Dziecko jest skłonne przekroczyć te granice, aby nie stracić atrakcyjnego, bardziej doświadczonego i potrzebnego mu przyjaciela.

Pedofilia i pornografia dziecięca w Internecie

Liczba nielegalnych fotografii dzieci w Internecie wskazuje, że bardzo wiele osób ogląda materiały, które mogą świadczyć o zainteresowaniu seksualnym dziećmi. W większości krajów takie materiały określa się mianem pornografii dziecięcej.

„W kontekście Internetu i pornografii dziecięcej można wymienić cztery szerokie kategorie popełnianych przestępstw:

²³ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_zmarzlik.pdf.

²⁴ J. Anderson, R. Wilkins, *Żegnaj telewizorku...*, dz. cyt., s. 43.

²⁵ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_zmarzlik.pdf.

- pobieranie materiałów pornograficznych z Internetu (które może być powiązane z popełnianiem przestępstw polegających na osobistym kontakcie z ofiarą),
- handel,
- produkcja,
- uwodzenie przez Internet”²⁶.

Łatwość dotarcia do stron erotycznych *dla dorosłych*, formalnie zabezpieczonych informacją *dozwolone od lat 18*, powoduje, że każdy młody użytkownik sieci trafia na te strony. Jest to spowodowane kilkoma czynnikami, do których należy zaliczyć:

- „agresywność działań internetowych reklamodawców (spamerów), którzy wysyłają swoje wiadomości pod każdy adres e-mailowy, jaki uda im się namierzyć. W rezultacie w naszych skrzynkach lądują niechciane zaproszenia do odwiedzenia erotycznych stron internetowych;
- nowość informacji erotycznych, owiana tajemnicą oraz zakazami dorosłych staje się atrakcyjna;
- możliwość pochwalenia się przed rówieśnikami wiedzą o erotyce, o obejrzanym stronom jej dotyczących;
- przeżycie przygody w sieci internetowej”²⁷.

Co do szkodliwości odbioru przez dzieci pornografii nie ma wątpliwości, jest oczywiste, że takie treści wpływają negatywnie na młodych użytkowników Internetu.

„Na popularność pornografii dziecięcej w sieci składają się następujące czynniki:

- częste i łatwe aktualizowanie zasobów;
- zasięg, którego nie zapewnia żadne spośród pozostałych mediów;
- dużo tańsze niż ich druk publikowanie cyfrowych zdjęć;
- jakość zdjęć i filmów cyfrowych, która nie pogarsza się z upływem czasu w miarę przesyłania ich po innych odbiorców;
- pozorna anonimowość dystrybutorów pornografii dziecięcej i możliwość uniknięcia prawnych konsekwencji ich działań”²⁸.

Oprócz szerokiej dostępności do pornografii dziecięcej Internet umożliwia środowiskom pedofilskim:

- stały kontakt z innymi osobami, które są zainteresowane wykorzystywaniem seksualnym dzieci;
- możliwość dyskusji o swych seksualnych preferencjach;
- możliwość wymiany informacji na temat sposobów pozyskiwania ofiar;
- wsparcie dla własnych preferencji seksualnych;
- stały dostęp do potencjalnych ofiar;
- możliwość podszycia się pod rówieśnika potencjalnej ofiary;
- łatwość pozyskiwania danych o potencjalnych ofiarach (np. e-mail, numer telefonu, adres zamieszkania itp.);

²⁶ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_quayle.pdf.

²⁷ B. Siemieniecki, *Pedagogika...*, dz. cyt., s. 227.

²⁸ *Internet...*, dz. cyt., s. 40.

– możliwość nawiązania długoterminowej znajomości internetowej w celu późniejszego nawiązania kontaktów seksualnych z nieletnim²⁹.

„Brytyjska Komisja Doradcza ds. Orzecznictwa Sądowego (*Sentencing Advisory Panel 2002*) uznała, że dla potrzeb wymiaru sprawiedliwości należy stworzyć strukturę pięciostopniową, obejmującą poziomy 5–10 skali opracowanej w ramach projektu COPINE. Oto krótka charakterystyka tych poziomów:

Poziom 1: Obrazy (fotografie, nagrania wideo) przedstawiające nagość lub pozowanie erotyczne, bez aktywności seksualnej.

Poziom 2: Obrazy przedstawiające aktywność seksualną między dziećmi lub dziećmi masturbujące się w pojedynkę.

Poziom 3: Aktywność seksualna bez penetracji seksualnej między osobą dorosłą (osobami dorosłymi) a dzieckiem (dziećmi).

Poziom 4: Aktywność seksualna z penetracją seksualną między osobą dorosłą (osobami dorosłymi) a dzieckiem (dziećmi).

Poziom 5: Sadyzm lub bestialstwo³⁰.

Badania Finkelhora i Berliner umożliwiły sformułowanie modelu teoretycznego dotyczącego wpływu wykorzystywania seksualnego na dzieci. Badacze ci wyodrębnili następujące czynniki traumatogenne:

- traumatyczną seksualizację,
- zdradę,
- poczucie bezsilności,
- stygmatyzację³¹.

„Przegląd piśmiennictwa związanego z zagrożeniami, jakie niesie ze sobą Internet dla swoich najmłodszych użytkowników, pozwala na wyspecyfikowanie podstawowych zjawisk związanych z szeroko rozumianym wykorzystywaniem seksualnym. Są to:

- prezentowanie w Internecie materiałów pornograficznych,
- produkcja i prezentowanie w Internecie pornografii dziecięcej,
- wykorzystywanie serwisów internetowych przez pedofilów dla potrzeb komunikacji i wymiany informacji,
- wykorzystywanie serwisów internetowych przez pedofilów w celu kontaktu z potencjalnymi ofiarami³².

W zjawisku pornografii dziecięcej w Internecie można wyróżnić dwa podstawowe problemy:

- dzieci mogą być mimowolnymi odbiorcami treści pornograficznych,
- dzieci mogą stać się obiektem filmów i zdjęć pornograficznych³³.

Z technicznego punktu widzenia pornografia dziecięca dystrybuowana za pośrednictwem Internetu przybiera formę tekstu, grafiki lub filmów. Jest rozpowszechniana za pośrednictwem popularnych narzędzi sieciowych, które umożliwiają transmisję danych. Działalność pedofilów w Internecie może być indywidualna lub zorganizowana w struktury określane mianem kręgów pedofil-

²⁹ Tamże.

³⁰ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_quayle.pdf.

³¹ Por. http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_quayle.pdf.

³² <http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik2/Wojtasik.pdf>.

³³ *Internet...*, dz. cyt., s. 39.

skich (*pedophile ring*). Kręgi pedofilskie działają, stosując odpowiednie środki bezpieczeństwa, aby utrudniać dostęp do struktury osobom niepożądanym. Ze względu na specyfikę Internetu, przynależność do zorganizowanych struktur pedofilów jest geograficznie nieograniczona³⁴.

W większości przypadków dorosły i dziecko spotykają się pierwszy raz w jednym z internetowych pokojów rozmów. Aktywni pedofile na ogół odwiedzają czaty popularne wśród dzieci, na przykład związane z muzyką, modą czy sportem, jednak możliwość spotkania z czyhającym na okazję pedofilem istnieje niemal we wszystkich internetowych *chatroomach*. Większość czatów ma charakter *miejsc publicznych*. W tej publicznej przestrzeni pedofil może być mistrzem w rozpoznawaniu dzieci młodszych, bardziej łatwowiernych i bezbronnych. Sprawca skupia uwagę na takim dziecku. Próbuje rozmawiać z nim bezpośrednio, stara się pozyskać jego sympatię i namówić je do opuszczenia przestrzeni publicznej i przeniesienia się na prywatny czat, aby nawiązać z nim rozmowę sam na sam. Jest to pierwszy poważny sygnał alarmowy dla dorosłych. Należy bowiem zdecydowanie przestrzegać dzieci przed wchodzeniem na czaty prywatne z osobami, których nie znały wcześniej. Jeśli dziecko ma jakiegokolwiek wątpliwości, to powinno zostać w przestrzeni publicznej lub po prostu opuścić dany czat. Po przejściu do przestrzeni prywatnej rozmowa może się potoczyć w różnych kierunkach. Na ogół dorosły stara się skłonić dziecko, żeby mu powiedziało, ile ma lat, a następnie przedstawia się jako osoba o kilka lat starsza³⁵.

Pedofile mogą też stosować inne strategie. „Sprawca zwykle śledzi na bieżąco najnowsze trendy w modzie, muzyce, sporcie i języku ulicy, żeby móc przekonująco udawać osobę podobną do przyszłej ofiary pod względem wieku i zainteresowań. Jednak zdarza się, że sprawca od samego początku nie ukrywa swojego wieku”³⁶. Pedofil może być prawdziwym mistrzem w komunikowaniu się z dziećmi. Sprawia on wrażenie tak zwanego „fajnego gościa” – mówiąc językiem młodzieżowym.

„Perfidną techniką stosowaną przez pedofilów jest poszukiwanie u dziecka »wspólnego problemu«: »moi rodzice się rozwodzą«; »mój tata też pije«; »mnie też na nic nie pozwalają« itp. Oczywiście jest, że nic tak nie zbliża jak podobieństwo i nic tak nie wiąże jak wspólny wróg. Namówienie dziecka do ucieczki z domu jest już tylko kwestią czasu”³⁷.

Po przeniesieniu się z przestrzeni publicznej (lub częściowo publicznej) na prywatny czat, pedofil i dziecko mogą ustalić dalsze kontakty na wiele sposobów, na przykład za pośrednictwem poczty elektronicznej, komunikatorów internetowych czy wiadomości tekstowych SMS. Kolejnym krokiem mogą być bezpośrednie kontakty telefoniczne (przez telefon komórkowy lub stacjonarny) lub bezpośrednia łączność głosowa w Internecie. Zdarza się, że pedofil przysyła dziecku telefon komórkowy, żeby mieć pewność, iż rodzice ofiary nie dowiedzą się o jego kontaktach z dzieckiem i nie będą mogli ich kontrolować. Inni

³⁴ <http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik2/Wojtasik.pdf>.

³⁵ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_carr.pdf.

³⁶ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_carr.pdf.

³⁷ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_zmarzlik.pdf.

sprawcy wysyłają dzieciom karty telefoniczne, żeby ofiary mogły często do nich dzwonić, nie prosząc rodziców o pieniądze – również w ten sposób pedofile obniżają ryzyko wykrycia ich kontaktów z dziećmi. Zdarzały się nawet przypadki, kiedy pedofile kupowali numery telefoniczne w systemie połączeń bezpłatnych dla dzwoniącego (*Freephone*), aby dziecko mogło do nich dzwonić, nie płacąc za rozmowy³⁸.

Pedofile szukają miejsc, w których mogą spotkać dzieci. Dlatego chętnie korzystają z komunikatorów (np. popularnego Gadu-Gadu lub Tlen) oraz *chatroomów*. Często sami podszywają się pod dzieci, aby zdobyć zaufanie swoich młodych rozmówców. Na swoje ofiary wybierają najchętniej dzieci, które mają problemy. Wiedzę o nich czerpią np. z blogów, czyli internetowych pamiętników.

„Powszechność dostępu do Internetu musi spowodować wyposażenie dzieci w nowe umiejętności zadbania o własne bezpieczeństwo. Tak jak uczymy je prawidłowego przechodzenia przez jezdnię, tak samo musimy nauczyć je bezpiecznego poruszania się w Internecie. Programy edukacyjne dotyczące tej tematyki muszą stać się stałym elementem lekcji informatycznych i wychowawczych. Ostrzegajmy i informujmy dzieci o różnych niebezpieczeństwach w świecie realnym. Zaniedbanie tak ważnej sfery aktywności współczesnych dzieci, jaką jest posługiwanie się Internetem, jest działaniem ryzykownym, narażającym młodych ludzi na różne niebezpieczeństwa i pozostawiającym je bezbronnymi w konfrontacji z wirtualnymi przestępcami”³⁹.

Uzależnienie od komputera i Internetu

Człowiek współczesny stał się niemal synonimem kogoś uzależnionego. W naszych czasach poważnym zagrożeniem jest nie tylko alkoholizm czy narkomania. Problemy wychowawcze bywają związane także z innymi uzależnieniami, często lekceważonymi przez rodziców i pedagogów. Do tych zjawisk należy niewątpliwie uzależnienie od komputera oraz Internetu.

„Zachowanie uzależniające to powtarzający się nawyk, który zwiększa ryzyko choroby i związanych z nią problemów osobistych oraz społecznych. Zachowania uzależniające są często subiektywnie odczuwane jako *utrata kontroli*, pojawiają się pomimo świadomych wysiłków zmierzających do ich powstrzymania lub ograniczenia. Typowa jest natychmiastowa krótkotrwała nagroda oraz późniejsze szkodliwe i długotrwałe następstwa. Próbowano zmiany tych zachowań – w wyniku terapii bądź z własnej inicjatywy – towarzyszy zazwyczaj wysoki współczynnik nawrotów”⁴⁰.

Według M. Griffithsa na uzależnienie składają się następujące czynniki (obserwowalne objawy):

– Wyrazistość emocjonalnego podporządkowania – konkretne zachowanie staje się najważniejsze w życiu człowieka, dominuje w jego myśleniu (absorbu-

³⁸ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_carr.pdf.

³⁹ http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_zmarzlik.pdf.

⁴⁰ B. Danowski, A. Krupińska, *Dziecko...*, dz. cyt., s. 30–31.

je umysł, powodując zniekształcenia poznawcze), w uczuciach (wywołuje pożądanie), a także w zachowaniach (zniekształca interakcje społeczne). Osoba uzależniona, w danej chwili zajmując się czymś innym, nieustannie myśli o momencie, gdy podejmie zachowania, od których jest uzależniona.

– Zmiana nastroju – to subiektywne doświadczenie, które przez uzależnione osoby uznawane jest za konsekwencję ich działań; może być postrzegane jako strategia radzenia sobie z emocjami poprzez podekscytowanie bądź ożywienie lub doznawanie uspokajającego uczucia ucieczki lub odseparowania się od rzeczywistości.

– Tolerancja dawkowania – z czasem do osiągnięcia tych samych rezultatów emocjonalnych wymagana jest coraz większa „dawka” danego zachowania, np. poprzez zwiększanie limitu czasu spędzanego w sieci, by osiągnąć taką samą euforię, jaka towarzyszyła mu na początku.

– Objawy odstawienia – to nieprzyjemne uczucia i objawy fizjologiczne pojawiające się podczas przerwania lub nagłego ograniczenia pożądanej aktywności, np. drżenie, ponury nastrój, podenerwowanie, pocenie się dłoni, nudności, skurcze żołądka.

– Konflikt – chodzi tu o konflikt między osobą uzależnioną a otoczeniem, np. środowiskiem w pracy czy w szkole (konflikt interaktywny). Może pojawić się także dyskomfort wewnętrzny (konflikt intrapsychiczny), podczas którego uzależniony ma poczucie utraty kontroli.

– Nawrót – to tendencja do wielokrotnego powracania do wcześniejszych wzorców postępowania. Zachowania typowe dla pełnego okresu uzależnienia mogą szybko pojawić się ponownie po wielu latach abstynencji i kontroli⁴¹.

Na temat wpływu Internetu na życie psychiczne osób panuje dość duże różnicowanie poglądów. „Niektórzy podkreślają, że już można zauważyć objawy »internetowej choroby«. Przejawia się ona w depresjach psychicznych i zaburzeniach kontaktu z innymi ludźmi. Z nowych zjawisk w grupie uzależnień za szczególnie niebezpieczny uważa się syndrom IAD (*Internet Addiction Disorder*) oraz zazwyczaj współwystępującą *padaczkę ekranową*. Syndrom IAD – po raz pierwszy zdefiniowany przez American Psychiatric Association i Instytut Psychofarmakologii w Nowym Jorku – charakteryzuje się wewnętrznym przymusem *bycia w sieci*, któremu ulega statystycznie 10–20% użytkowników”⁴².

Wśród objawów wskazujących na uzależnienie od Internetu wymienia się:

- przesadne zaabsorbowanie Internetem, stałe myślenie o tym, co się dzieje w Internecie, o tym, co robiliśmy, jak ostatnio byliśmy w sieci, co będziemy robić, gdy znowu się zalogujemy;
- potrzeba zwiększania ilości czasu spędzanego w Sieci;
- wielokrotne podejmowanie nieudanych prób kontrolowania, ograniczenia lub zaprzestania korzystania z Internetu;
- poczucie rozdrażnienia, poirytowania, złości, gdy coś lub ktoś zmusza nas do skrócenia czasu korzystania z Internetu;

⁴¹ Tamże.

⁴² A. Zwoliński, *W sieci Internecie*, „Wychowawca” 2003, nr 6, s. 6.

- pojawienie się ryzyka zaniedbania lub nawet utraty ważnych kontaktów, zaniedbywanie szkoły, pracy na rzecz korzystania z Internetu;
- zaprzeczanie rzeczywistemu angażowaniu się w Sieć, okłamywanie innych co do ilości czasu spędzanego przed komputerem (zaniżanie faktycznej ilości godzin spędzanych w Sieci)⁴³.

Uzależnienie początkowo jest niezauważalne. Z czasem, gdy się rozwine, zaczyna powodować nieodwracalne szkody. Pierwszą z nich jest postępująca izolacja. Uzależniony od komputera młody człowiek nie szuka związków z innymi ludźmi, gdyż tę potrzebę szybko spełnia maszyna. W końcu zaczyna mieć do niej stosunek emocjonalny. Nie potrafi już normalnie komunikować się z innymi osobami, z którymi traci wszelkie związki emocjonalne, a całe jego życie rozgrywa w świecie wirtualnym⁴⁴.

K. S. Young, pionierka w leczeniu sieciaholików, wyróżniła pięć rodzajów uzależnienia od Internetu:

- erotomania internetowa (nałogowe poszukiwanie materiałów o treści pornograficznej i rozmowy o tematyce seksualnej w chatroomach),
- socjomania internetowa (uzależnienie od kontaktów z ludźmi przez Internet i związane z tym zerwanie kontaktów bezpośrednich),
- uzależnienie od Sieci (obsesja śledzenia, co się dzieje w Internecie),
- przeciążenie informacyjne (gorączkowe przerzucanie informacji, udział w kilku listach dyskusyjnych jednocześnie – prowadzi to do obniżenia sprawności psychicznej),
- uzależnienie od komputera (przymus spędzania czasu przy włączonym komputerze)⁴⁵.

„Wśród najczęściej wymienianych skutków nadmiernej fascynacji siecią wymienia się dużą ilość czasu poświęcaną na tę aktywność. Jednakże konsekwencje nadmiernego korzystania z Internetu mogą dotyczyć różnych obszarów funkcjonowania użytkownika. Do najczęściej wymienianych w literaturze przedmiotu należą:

- zaburzenia relacji interpersonalnych (zaniedbywanie rodziny, przyjaciół),
- wyizolowanie społeczne i wzrastająca samotność,
- obniżenie nastroju,
- zaniedbywanie obowiązków (szkoła, praca),
- zaburzenia w zakresie tożsamości,
- zawężenie zainteresowań, rezygnacja z przyjemności i rozrywek (innych niż w Sieci),
- zmiana języka (zubożenie, slang),
- zaniedbywanie zdrowia (nieprawidłowe odżywianie, brak ruchu, zarywanie nocy) i pogorszenie się jego stanu (zaburzenia rytmu dobowego, problemy z koncentracją uwagi, problemy z kręgosłupem, postępujący zanik mięśni),
- zaniedbywanie higieny osobistej”⁴⁶.

⁴³ M. Dziewiecki, *Uzależnienie od komputera i Internetu*, „Wychowawca” 2003, nr 6, s. 14.

⁴⁴ B. Siemieniecki, *Pedagogika...*, dz. cyt., s. 219.

⁴⁵ http://www.chip.pl/arts/archiwum/n/sub/articlear_152945.html.

⁴⁶ L. Cierpialkowska, *Oblicza współczesnych uzależnień*, Poznań 2006, s. 111.

„Wielu młodych ludzi z zaburzonym obrazem samego siebie, z zaniżonym poczuciem własnej wartości, czuje się w komputerowym świecie bezpiecznie. W tym świecie nie jest ważna uroda, płeć, wykształcenie, kolor skóry czy przekonania. Wszyscy są tu sobie równi, nie ma dyskryminacji, a jedynym kryterium wartości jednostki jest sprawność poruszania się w sieci. Internet, który niesie szybki i tani kontakt z całym światem oraz zapewnia wszechstronny przepływ informacji, dla niektórych użytkowników staje się nałogiem i prowadzi do zaburzeń w kontaktach z otoczeniem”⁴⁷.

Świadomość zagrożeń

Powszechność Internetu jest faktem, który jest pozytywnym elementem rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Jednak korzystanie przez dzieci z Internetu w sposób niekontrolowany, bez jakiegokolwiek nadzoru ze strony dorosłych jest wykorzystywane przez wszystkich, którym bezpieczeństwo dzieci jest obce. Stąd też pojawia się potrzeba uświadamiania dorosłej części społeczeństwa informacyjnego, jak należy postępować, aby uchronić dzieci przed niebezpieczeństwami generowanymi przez Internet.

W Polsce zostało przeprowadzonych wiele badań w celu poznania sposobów korzystania przez dzieci i młodzież z Internetu, ustalenia poziomu świadomości młodych internautów w zakresie zagrożeń związanych z siecią, a także zbadana została skala ryzykownych doświadczeń i zachowań młodych internautów. Fundacja „Dzieci Niczyje” realizująca kampanię społeczną „Dziecko w Sieci”, której celem jest promocja bezpiecznego korzystania z Sieci poprzez działania medialne i edukacyjne, od początku akcji prowadzi badania zachowań młodych użytkowników Internetu. Ich wyniki pozwalają wnioskować o poziomie bezpieczeństwa dzieci w wirtualnym świecie⁴⁸.

Wyniki badań przeprowadzonych w styczniu 2006 roku są następujące: „Ponad 90% badanych słyszało o zagrożeniach związanych z kontaktami z obcymi osobami w sieci. Najczęściej informacje te pochodziły z mediów (telewizja 89,1%, prasa 74,8%, internet 63,7%), rzadziej od rodziców (55,3%) i ze szkoły (58,3%). W porównaniu z badaniami z 2004 roku o kilka procent (odpowiednio 5,4%, 4,1%) wzrósł udział rodziców i szkoły w informowaniu najmłodszych o bezpieczeństwie w Internecie.

Mimo świadomości zagrożeń, dzieci błędnie postrzegają ich wagę, uznając podawanie danych osobowych (75,3%) za bardziej zagrażające niż spotkania z osobami poznanymi w sieci (63,1%).

O świadomość zagrożeń zapytani zostali również rodzice. Ponad 16% z nich nie dostrzega żadnych zagrożeń związanych z korzystaniem z Internetu przez dzieci. Ponad 12% nie miało na ten temat wyrobionej opinii”⁴⁹.

W październiku 2004 roku został opublikowany komunikat z badań „Młodzież i Internet: korzystanie i zagrożenia” przeprowadzonych przez CBOS

⁴⁷ M. Cwiek, <http://www.vulcan.edu.pl/nowewszkole/archiwum/2003/07-08/uzaleznienie.html>.

⁴⁸ <http://www.szkolonia.niebieskalinia.pl/edukacyjne/wojtasik.doc>.

⁴⁹ <http://www.szkolonia.niebieskalinia.pl/edukacyjne/wojtasik.doc>.

(Centrum Badania Opinii Społecznej) na losowej reprezentatywnej próbie dorosłych Polaków. Dorosli pytani byli o korzystanie z Internetu przez dzieci.

Wyniki badań są następujące: „Jedynie 26% dorosłego społeczeństwa deklaruje korzystanie z Internetu, z kolei młodzi ludzie korzystają z Internetu w ponad połowie gospodarstw domowych, w których są dzieci w wieku 7–19 lat. Im dzieci są starsze, tym częściej korzystają z Internetu. Większość młodych użytkowników Internetu korzysta z niego regularnie: codziennie lub kilka razy w tygodniu. Dzieci najczęściej korzystają z Internetu w szkole (76%), w domu (50%) lub u krewnych i znajomych (34%). Podstawowym powodem korzystania z Internetu jest przygotowywanie się do lekcji i szukanie ciekawych wiadomości z różnych dziedzin (ta sama liczba wskazań po 79%). Na ogół dzieci wykorzystują Internet do grania, do słuchania muzyki lub jej ściągania, do korzystania z poczty elektronicznej. 38% respondentów jest zdania, że orientuje się bardzo dobrze, do jakich celów ich dzieci używają Internet, a 45% twierdzi, że raczej się orientuje. W przypadku niemal 1/5 rodziców orientacja ta jest słaba lub w ogóle nie istnieje. Należy podkreślić, że poziom orientacji rodziców zależy od wieku dziecka (im dziecko starsze, tym orientacja mniejsza)”⁵⁰.

Powyższe informacje są ogólnym zarysem wiedzy polskich rodziców na temat ich dzieci korzystających z Internetu. Jednak pomimo dosyć wysokiej (prawie 83%) orientacji w poczynaniach swych podopiecznych w Sieci, większość dorosłych Polaków obawia się zagrożeń, z jakimi dzieci mogą zetknąć się w Internecie.

Na pierwszym miejscu wśród zagrożeń pojawiają się zagrożenia seksualne (42% ogółu), w tym pedofilia i pornografia. Następne niebezpieczeństwo to utrata kontroli nad znajomościami dziecka. „W opinii tej grupy respondentów dzieci mogą poznać przez Internet niewłaściwych ludzi, wpaść w złe towarzystwo, ulec złym wpływom, zawrzeć znajomości z ludźmi, którzy podają się za kogoś innego (np. z »wariatami«), a także zetknąć się z »podejrzanymi osobami«, które mogą wyrządzić dziecku krzywdę”⁵¹.

Jako trzecie zjawisko budzące niepokój rodzice wymieniali napływ niepożądanych informacji i treści nieodpowiednich dla dzieci. Wśród pozostałych niebezpieczeństw czyhających w Sieci wymieniano: przemoc, uzależnienie od narkotyków, kontakty z sektami, uzależnienie od Internetu (zaangażowanie w wirtualną rzeczywistość, negatywne oddziaływanie na psychikę, brak kontaktu z drugim człowiekiem), oszustwa i wyłudzenia, zagrożenie bezpieczeństwa gospodarstw domowych, zagrożenie dla zdrowia, strata czasu („szukanie gotowych informacji”, „pójście na łatwiznę”)⁵².

„Im badani są lepiej wykształceni, tym więcej postrzegają zagrożeń. Wśród osób z wykształceniem wyższym ponad jedna czwarta nie dostrzega żadnych zagrożeń, w grupie badanych z wykształceniem średnim i zasadniczym zawodowym takich osób jest po jednej trzeciej, a wśród mających wykształcenie podstawowe – połowa. Respondenci z wykształceniem wyższym częściej niż

⁵⁰ http://www.onlinechildprotection.org/pl/?page_id=7.

⁵¹ http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_157_04.PDF.

⁵² http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_157_04.PDF.

pozostali obawiają się, że młodzież może zetknąć się z przemocą i innymi nieodpowiednimi przekazami, uzależni się od Sieci lub wymknie się spod kontroli. Osoby posiadające dostęp do Internetu nieco częściej dostrzegają obawy (łącznie 67% badanych) niż ci, którzy nie mają dostępu do sieci (60% wskazało jakieś zagrożenia). Hierarchia postrzeganych zagrożeń jest w obu grupach zbliżona. Respondenci mający dostęp do sieci wyraźnie częściej niż pozostali sądzą, że Internet może spowodować utratę kontroli nad kontaktami dziecka⁵³.

Wyniki badań potwierdzają, iż świadomość polskich rodziców na temat zagrożeń generowanych przez Internet nie jest dostateczna. „Nieumiejętność radzenia sobie z problemem jest faktem – należy stawić mu czoła i znaleźć jego jak najszybsze rozwiązanie. Przyczyn tego zjawiska jest wiele. Jedną z najważniejszych jest brak powszechności dostępu do informacji jak przeciwdziałać zagrożeniom i/lub je eliminować. Współczesne społeczeństwo informacyjne, tak w Polsce, jak i na całym świecie, powinno być obeznane z metodami walki z niebezpiecznymi aspektami Internetu. Dlatego też potrzebna jest kampania edukacyjno-informacyjna mająca na celu rzetelne uświadomienie rodzicom, opiekunom i nauczycielom zagrożeń generowanych przez Internet. Nie należy zapominać, że problem ma również podłoże psychologiczne – brak dialogu między dziećmi a rodzicami (a co się z tym bezpośrednio wiąże, brak wymiany informacji między pokoleniami) niewątpliwie wpływa na rozwój zagrożeń internetowych⁵⁴.

Rodzice stosunkowo rzadko są dla dzieci źródłem informacji o bezpieczeństwie w Internecie. Dzieci nie traktują ich jako partnerów w kwestiach z nim związanych i rzadko informują ich o kontaktach i spotkaniach z osobami poznanymi w Sieci.

„Większa powinna być rola szkoły w edukacji internetowej najmłodszych. Kwestie bezpiecznego korzystania z Internetu powinny być podejmowane zarówno w szkołach podstawowych, jak i gimnazjach. Problematyka ta powinna zostać włączona do programu nauczania⁵⁵.

Profilaktyka zagrożeń niekontrolowanego korzystania z Internetu przez dzieci

Niewątpliwie najskuteczniejszą metodą ochrony jest kontrola komputera dziecka przez rodziców. Rodzice powinni wiedzieć, jakie programy kupuje i używa ich dziecko, a także orientować się, co zawiera twardy dysk komputera, z którego ono korzysta.

„Dziecko może prawidłowo rozwijać się tylko wówczas, gdy odpowiednie bodźce mają charakter wielostronny i dawkiowane są w rozsądnym zakresie. Jeżeli pozwolimy dziecku korzystać z dobrodziejstw techniki bez kontroli i umiaru lub zbyt późno zauważymy, że nasza latorośl potrafi rozmawiać z ludźmi jedynie za pośrednictwem e-maili lub na czacie, a w bezpośredniej

⁵³ http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_157_04.PDF.

⁵⁴ http://www.onlinechildprotection.org/pl/?page_id=7.

⁵⁵ http://www.dzieckowsieci.pl/repository/upload/PDF/DwS_scenariusze_zajec.pdf.

rozmowie nie można do niego dotrzeć, możemy w pewnym momencie obudzić się, mając obok siebie żyjącego w świecie gier maniaka komputerowego, któremu wydaje się, że każdy człowiek może żyć kilkakrotnie i jedna kula nie pozbawi go życia na trwałe”⁵⁶.

Tak jak alkoholik traci możliwość kontrolowania picia, tak jednostka uzależniona od komputera i Internetu nie potrafi korzystać z nich w sposób świadomy. Właśnie dlatego ważna jest profilaktyka zapobiegająca temu zjawisku. Największą rolę do odegrania mają tu oczywiście rodzice i nauczyciele. Jeśli młody człowiek przy lada okazji ucieka do komputera, spędza przed monitorem więcej niż trzy godziny dziennie, rozmawia prawie wyłącznie o informatyce i zawęża krąg znajomych tylko do innych pasjonatów sprzętu komputerowego, to znak, że potrzebna jest zdecydowana interwencja. Należy rozmawiać z dziećmi na temat ryzyka, jakie niesie nadmierne zaangażowanie w wirtualną rzeczywistość, zachęcać do umiaru i ostrożności, oferować inne ciekawe sposoby spędzania wolnego czasu. A przede wszystkim nie należy bagatelizować pierwszych przejawów nadmiernej idealizacji komputera i Internetu⁵⁷.

„Aby uchronić dziecko przed uzależnieniem, należy:

- konsekwentnie stosować zasadę: najpierw obowiązki – potem komputer;
- bezwzględnie ograniczyć czas spędzany przy komputerze do 1–2 godzin dziennie (zależnie od wieku);
- robić częste przerwy w czasie korzystania z komputera (najlepiej co pół godziny);
- oferować inne, atrakcyjne sposoby spędzania wolnego czasu; poświęcać dziecku jak najwięcej czasu i zainteresowania”⁵⁸.

Procesów rozwoju techniki, w tym szczególnie technologii informacyjnej, nie da się zahamować i będzie ona zawsze atrakcyjna dla dzieci⁵⁹. Należy jednak korzystać z niej umiejętnie i rozsądnie. Człowiekowi dla równowagi i zdrowia psychicznego zawsze potrzebny będzie drugi człowiek, najlepiej w bezpośrednim kontakcie, a nie poprzez Internet. Bardzo istotna jest profilaktyka pierwszorzędna, która polega przede wszystkim na edukacji. „O ile działania legislacyjne i operacyjne są głównie domeną instytucji rządowych, o tyle na polu edukacji dotyczącej bezpiecznego korzystania z Internetu zasadniczą rolę odgrywają organizacje pozarządowe. Podstawowymi odbiorcami edukacyjnych kampanii społecznych, poradników, ulotek i serwisów WWW poświęconych bezpieczeństwu najmłodszych w Internecie są dzieci i ich opiekunowie. Tego typu materiały sprowadzają się zazwyczaj do katalogu podstawowych zasad, których korzystając z Internetu, należy przestrzegać”⁶⁰.

Korzystanie z Internetu powinno być dla dziecka drogą rozwoju, nie celem samym w sobie. Zadaniem rodziców i nauczycieli jest pomoc dziecku w zrozumieniu, czym jest Internet, do czego można go wykorzystywać i jakie niesie ze sobą zagrożenia. Internet może stać się przydatny w wychowaniu dziecka,

⁵⁶ M. Ćwiek, <http://www.vulcan.edu.pl/nowewszkole/archiwum/2003/07-08/uzaleznienie.html>.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ J. Łysek, *Uczeń w społeczeństwie wiedzy*, „Nauczyciel i Szkoła” 2006, nr 3–4 (32–33).

⁶⁰ *Internet...*, dz. cyt., s. 46.

jednak należy go używać bardzo rozsądnie. Od początku korzystania z komputera dziecko musi mieć świadomość, że w sieci obowiązują pewne zasady, których należy przestrzegać:

- „nauczcie dziecko odróżniać to, co dobre, od tego, co złe, bezużyteczne i niebezpieczne;
- mówiąc o zagrożeniach, starajcie się nie demonizować Internetu – pokażcie dziecku, że może on być źródłem wiedzy, pozyskiwania informacji oraz miejscem zabawy;
- jeśli sami nie poruszacie się w Internecie zbyt sprawnie, postarajcie się uzupełnić swoją wiedzę – niech dziecko wie, że może na was liczyć w momentach zagubienia i zagrożenia;
- usiłujcie jak najczęściej rozmawiać z dzieckiem o możliwościach i zagrożeniach w Sieci;
- przekonajcie dziecko, że was również przy korzystaniu z sieci obowiązują określone zasady – dziecko powinno mieć świadomość, że ograniczenia i zagrożenia związane z Internetem dotyczą nie tylko jego, ale i wszystkich dorosłych;
- uważnie kontrolujcie czas, jaki dziecko spędza przy komputerze, nie można pozwolić, by świat wirtualny zastąpił dziecku świat rzeczywisty, a jedyny kontakt ze znajomymi odbywał się za pośrednictwem sieci;
- nie dopuszczajcie do sytuacji, gdy dziecko – poza waszą wiedzą i kontrolą – umawia się w rzeczywistym świecie (tzw. realu) z osobami poznanymi przez Internet;
- jeśli dziecko nie porusza się po Internecie swobodnie, pomóżcie mu;
- uczcie dziecko zachowań obowiązujących w Sieci (tzw. netykiety);
- starajcie się rozmawiać o tym, co dziecko robi w Internecie, o jego internetowych znajomych, o grach komputerowych, w które najchętniej grywa, spróbujcie sami zagrać w ulubione gry dziecka – dzięki temu poznacie ewentualne zagrożenia, a jednocześnie staniecie się w oczach dziecka autorytetem również w tej dziedzinie;
- starajcie się nie pełnić roli cenzora – wszelkie ograniczenia związane z używaniem Internetu i komputera wprowadzajcie, używając jasnych i zrozumiałych dla dziecka argumentów”⁶¹.

Znajomość i świadomość różnorodnych zagrożeń związanych z nieumiejętnym wykorzystaniem komputera, Internetu oraz innych mediów jest dziś bardzo istotnym elementem wiedzy metodycznej każdego nauczyciela. „Dzieci i młodzież należy zainteresować grami rozwijającymi ich osobowość czy programami edukacyjnymi. Koniecznie trzeba uczyć młodych ludzi korzystania z komputera jako narzędzia i przekazać im właściwe odniesienie [...], gdyż inaczej zuboży się ich psychikę i nie rozwinię możliwości intelektualnych”⁶².

Niezmiernie istotna jest także profilaktyka polegająca przede wszystkim na edukacji. Zasadniczą rolę na polu edukacji dotyczącej bezpiecznego korzystania z Internetu odgrywają organizacje pozarządowe. Podstawowymi odbiorca-

⁶¹ Tamże, s. 52–53.

⁶² J. Tęcza-Ćwierz, *Internet – szanse i zagrożenia*, „Wychowawca” 2003, nr 6, s. 16–17.

mi edukacyjnych kampanii społecznych, poradników, ulotek oraz serwisów WWW poświęconych problematyce bezpieczeństwa najmłodszych w Internecie są dzieci, a także ich opiekunowie. Tego typu materiały sprowadzają się do katalogu podstawowych zasad, których należy przestrzegać przy korzystaniu z Internetu⁶³.

Pomimo że zdecydowana większość najmłodszych słyszała o zagrożeniach związanych z Internetem, dzieci często podejmują ryzykowne zachowania w Sieci. Konieczne jest więc wdrażanie atrakcyjnych programów edukacyjnych, które we wnikliwy sposób wyjaśnią dzieciom kwestie związane z ich bezpieczeństwem w Internecie. Szczególny nacisk powinno się w nich kłaść na zasady związane z kontaktami i spotkaniami z osobami poznanymi w Internecie.

W Polsce prowadzonych jest wiele kampanii społecznych dotyczących bezpieczeństwa dzieci w Sieci. Jedną z nich jest ogólnopolska kampania „Dziecko w Sieci”, zainicjowana w lutym 2004 roku przez Fundację Dzieci Niczyje. Głównym jej celem było zwrócenie uwagi dorosłych i dzieci na zagrożenia związane z obecnością pedofilów w sieci, a także edukacja w zakresie bezpiecznego korzystania z Internetu⁶⁴. „Kampania medialna prowadzona pod hasłem *Nigdy nie wiadomo, kto jest po drugiej stronie* to pierwszy projekt zrealizowany w ramach kampanii *Dziecko w Sieci*. Akcja poświęcona została problemowi uwodzenia dzieci w Internecie i rozpoczęła w Polsce dyskusję na temat tego problemu. Dzięki dużemu zaangażowaniu mediów kampania uzyskała widoczność na poziomie ponad 70% ogółu Polaków”⁶⁵.

Od stycznia 2008 roku w ramach kampanii Dziecko w Sieci są prowadzone działania medialne i edukacyjne poświęcone problemowi przemocy rówieśniczej przy użyciu Internetu i telefonów komórkowych, pod hasłem „Stop cyberprzemocy”⁶⁶.

Inną akcją promującą idee bezpiecznego Internetu dla najmłodszych jest program *Safer Internet*. „Dzień Bezpiecznego Internetu, ustanowiony z inicjatywy Komisji Europejskiej w ramach programu *Safer Internet Action Plan*, ma na celu inicjowanie i propagowanie działań na rzecz bezpiecznego dostępu dzieci i młodzieży do zasobów internetowych. Jego organizatorami są Fundacja Dzieci Niczyje oraz NASK, tworzące konsorcjum *Saferinternet.pl* – odpowiedzialne za realizację programu *Safer Internet* w Polsce”⁶⁷.

Kolejnym projektem edukacyjnym przeznaczonym dla dzieci są *Sieciaki*. „*Sieciaki.pl* to internetowy projekt edukacyjny Fundacji Dzieci Niczyje stworzony, m.in. we współpracy z agencją IM Partner, telewizją dziecięcą Jetix, w ramach kampanii *Dziecko w Sieci*. System składający się z atrakcyjnego serwisu internetowego, aplikacji pulpitu i rozbudowanego konkursu, ma na celu przede wszystkim: edukację dzieci w zakresie bezpieczeństwa w Internecie, edukację w zakresie posługiwania się Internetem, promocję bezpiecznych

⁶³ *Internet...*, dz. cyt., s. 46.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ <http://www.dzieckowsieci.pl/strona.php?p=69>.

⁶⁶ *Internet...*, dz. cyt., s. 49.

⁶⁷ <http://www.dbi.pl/informacja.php>.

zastosowań Sieci, certyfikowanie i promocję bezpiecznych stron i serwisów internetowych”⁶⁸.

Bezpieczeństwo dzieci w Internecie zależy przede wszystkim od tego, czy znają one zagrożenia z tym związane, doceniają ich wagę i potrafią ich unikać. Bardzo ważni w procesie edukacji najmłodszych są nauczyciele i rodzice, którzy powinni przekazywać dzieciom informacje dotyczące internetowych pułapek i służyć pomocą w sytuacji zagrożenia. Intensywny rozwój Internetu w Polsce sprawia, że coraz więcej uwagi poświęcać musimy bezpieczeństwu jego najmłodszych użytkowników.

Bibliografia

- Anderson J., Wilkins R., *Żegnaj telewizorku. Jak nauczyć swoją rodzinę rozsądnie korzystać z telewizora, gier komputerowych i Internetu*. Warszawa 2000.
- Braun-Gałkowska M., Ulfik-Jaworska I., *Zabawa w zabijanie*, Lublin 2002.
- Cierpiątkowska L., *Oblicza współczesnych uzależnień*, Poznań 2006.
- Danowski B., Krupińska A., *Dziecko w Sieci*, Gliwice 2007.
- Dziewiecki M., *Uzależnienie od komputera i Internetu*, „Wychowawca” 2003, nr 6.
- Gajewski M., *Niebezpieczne gry komputerowe*, „Wychowawca” 2001, nr 1.
- Media wobec wielorakich potrzeb dziecka*, red. S. Juszczyk, I. Polewczyk, Toruń 2005.
- Internet: Między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem*, red. M. Kowalski, Tychy 2008.
- Łysek J., *Bezpieczeństwo dzieci w Internecie*, „Nauczyciel i Szkoła” 2007, nr 3–4 (36–37).
- Łysek J., *Uczeń w społeczeństwie wiedzy*, „Nauczyciel i Szkoła” 2006, nr 3–4 (32–33).
- Siemieniecki B., *Pedagogika medialna*, Warszawa 2007.
- Taboń S., *Wpływ komputera na zdrowie ucznia*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 2.
- Tęcza-Ćwierz J., *Internet – szanse i zagrożenia*, „Wychowawca” 2003, nr 6.
- Ulfik-Jaworska I., *Komputerowi mordercy. Tendencje konstruktywne i destruktywne u graczy komputerowych*, Lublin 2005.
- Zwoliński A., *W sieci Internetu*, „Wychowawca” 2003, nr 6.

Netografia

- Ćwiek M., <http://www.vulcan.edu.pl/nowewszkole/archiwum/2003/07-08/uzaleznie.html>.
- http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_157_04.PDF.
- http://www.chip.pl/arts/archiwum/n/sub/articlear_152945.html.
- <http://www.dbi.pl/informacja.php>.

⁶⁸ http://www.dzieckowsieci.pl/repository/upload/PDF/DwS_scenariusze_zajec.pdf.

http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_carr.pdf
http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_quayle.pdf
http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_zmarzlik.pdf
http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik13/13_zmarzlik.pdf
<http://www.dzieckokrzywdzone.pl/UserFiles/File/kwartalnik2/Wojtasik.pdf>
http://www.dzieckowsieci.pl/repository/upload/PDF/DwS_scenariusze_zajec.pdf
http://www.dzieckowsieci.pl/repository/upload/PDF/DwS_scenariusze_zajec.pdf
<http://www.dzieckowsieci.pl/strona.php?p=69>
http://www.onlinechildprotection.org/pl/?page_id=7
<http://www.szkozenia.niebieskalinia.pl/edukacyjne/wojtasik.doc>

Summary

The threats of uncontrolled access to the Internet for children

Internet access may be both advantageous and disadvantageous for the user. While the benefits of the Internet are widely known, not enough has been said about perils resulting from uncontrolled access to it. In case of children, the issue becomes of urgent importance.

The most common dangers that uncontrolled access to the Internet bears are the following:

- dangerous ‘killing’ games,
- dubious acquaintances,
- child pornography and paedophilia (the focus being mainly on sexual abuse on the Internet),
- computer or Internet addictions.

The awareness of the issue and its prevention is crucial for parents.